



Fransız ve Türk Okulu Ortaokul Öğrencilerinin Değer Algılarının Karşılaştırılması *

Cemil Öztürk ¹, Tuğba Kafadar ²

Öz

Bu çalışmada Fransız okulu ve Türk okulu 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin değer algılarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgubilim) göre tasarlanmış ve araştırma kapsamında öğrenciler, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örneklemesine göre belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; her iki okul öğrencileri değer kavramına ilişkin benzer olarak bir şeye verilen önem, paha ve kıymet yönünde açıklamalar yapmışlardır. Bu açıklamaya ilişkin Fransız okulunun öğrencileri daha fazla türde değerler ifade etmişlerdir. Her iki okulun öğrencileri sıklıkla; evrenselcilik-ilgi, nadiren ise Türk okulunun öğrencileri güç-baskınlık, Fransız okulunun öğrencileri ise evrenselcilik-doğa kategorilerine ilişkin değerlere sahip olmaları gerektiğini, değer öncelikleri ve evrensel değer algılarında ise her iki okulun öğrencileri birçok benzer ve farklı değerler ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler

Değer
Değerler eğitimi
Fransa
Türkiye
Karşılaştırmalı eğitim

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 27.03.2018
Kabul Tarihi: 06.11.2018
Elektronik Yayın Tarihi: 13.02.2019

DOI: 10.15390/EB.2019.7837

Giriş

İnsanlar geçmişten günümüze topluluklar halinde yaşamayı tercih etmişlerdir. Topluluklar halinde yaşayan bireylerin ise kendilerine ait kültür yapıları bulunmaktadır. Toplulukların kendilerine ait ortak bir kültürünün yanında üyelerinin birbirinden farklı özelliklerine bağlı olarak, bir toplum içinde farklı kültür yapıları da bulunabilmektedir. Kültürü oluşturan temel unsurlardan birisi de değerlerdir. Değerler, belli davranışlarımızın doğruluğunu ya da yanlışlığını belirleyen standartlar olarak davranışlarımıza rehber olan temel inanç ve ilkelerdir (Halstead, 2006). Değerler toplumların devamlılığını sağlayan, bireyleri arasında birleştirici rol oynayan ve olumlu tutum davranışlarının geliştirilmesini esas olan unsurlardır.

Değerler zihinsel olarak hedeflerimizi temsil etmek için kullanılan ve sosyal olarak arzu edilen kavramlardır. Evrimsel bir bakış açısından bakıldığında bu hedefler ve bunları ifade eden değerler yaşamsal olarak hayati öneme sahiptirler (Schwartz, 2015). Schwartz ve Bilsky'e (1987, 1990) göre değerler 5 özelliğe sahiptir: a) görüş ya da inançtır, b) insan davranışlarının ya da bir durumun kabul edilebilir sonuçlarıdır, c) belirli bir durumun üstesinden gelmedir, d) insan davranışlarının ve durumların seçimi ya da değerlendirilmesinde rehberlik etmedir, e) önem derecesi göreceli olarak sıralanmaktadır (aktaran Schwartz, 1992).

* Bu çalışmanın bir kısmı V. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkiye, cozturk@marmara.edu.tr

² Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü, Türkiye, tugbakafadar@gmail.com

Değerler literatürde yaygın olarak çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır: Bu konuda ilk sınıflama yapanlardan birisi olan Spranger (1928) değerleri, bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dini (aktaran Akbaş, 2004); Rokeach (1973) ise asli (amaç) ve araç değerler; Schwartz (1992) ise *özyönelim, uyarılım, hazcılık, başarı, güç, evrenselcilik, iyilikseverlik, güvenlik, uyma* ve *geleneksellik* olmak üzere 10 boyutta sınıflandırmıştır. Schwartz ve diğerleri (2012) ise değerleri, *özgenişletim, değişime açıklık, özaşkınlık* ve *muhafazacılık* olmak üzere 4 değer boyutunda kategorilendirmişlerdir. Ayrıca bu boyutlar kendi içerisinde *saygınlık, güç-kaynaklar, güç-baskınlık, başarı, hazcılık, uyarılma, özyönelim-davranış, özyönelim-düşünce, evrenselcilik-hoşgörü, evrenselcilik-doğa, evrenselcilik-ilgi, iyilikseverlik-güvenirlik, iyilikseverlik-sevgi, alçakgönüllülük, uyma-kişilerarası, uyma-kurallar, geleneksellik, güvenlik-toplumsal, güvenlik-kişisel* olmak üzere 19 değer tipine ayrılmıştır. Schwartz ve diğerleri (2012) tarafından geliştirilen sınıflamada değer tipleri birbirlerine güdüsel benzerlikleri ile çembersel bir düzlemde yer alır. Bu çembersel düzlemde birbirleriyle uyumlu güdüsel değer tipleri yakın alanlarda yer alırken, birbirlerine zıt güdüsel değer tipleri ise zıt alanlarda, birbirleriyle ilişkisiz olan değer tipleri ise uzak konumlardadırlar. Ülken (2001) ise değerleri aşkın, içkin ve normatif olarak üç gruba ayırmıştır. Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi toplum içinde ve toplumlar arasında farklılaşmayla birlikte toplumu oluşturan bireyler arasında ortak değerler olabileceği gibi bireylerin değer algılarında ve benimsedikleri değerlerde farklılaşmalar ve benzerlikler olabilir. Nitekim Ülken'e (2001) göre, her toplumun ve kültürün kendisine ait değerleri vardır.

Tarih boyunca hemen her toplumda ya da toplumlar arasında kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Günümüzde de bu durum değişmemiştir. Bu çalışmada konu olan Fransa ve Türkiye'de kültürel çeşitliliğe sahip ülkelerdir. Fransa Batı medeniyetini kuran ve değerlerinin dünyaya yayılmasında etkin rol oynayan devletler arasındadır. Tanzimat'tan itibaren Türkiye'de modern eğitim sisteminin gelişimi üzerinde en fazla dış etki yapan ülkelerden biri olmuştur. Bu dönemden sonra kurulan eğitim sisteminin genel yapısında Ergün'e (1990, s. 458) göre Fransa model alınmıştır. "*Eğitim yasa ve yönetmeliklerinde, okulların ders programlarında Fransız etkisi alabildiğine devam etmiştir. Türk eğitimi üzerinde daha sonra Alman, İngiliz ve Amerikan eğitim sistemlerinin de etkisi olmaya başlamıştır ama Osmanlılar döneminde kurulan Fransız etkisindeki yapı ve ruh, büyük ölçüde hâlâ değişmemiştir*". Bu durum, bu çalışmada adı geçen iki ülkenin tercih edilme nedenini oluşturmaktadır. Bu ülkelerin farklı kültürel yapılarına bağlı olarak bu toplumların bireylerinin benimsedikleri değerler arasında benzerlikler ve farklılıklar olabilmektedir.

Değerler ailede, okulda, sosyal hayatta olmak üzere birçok yerde bireye kazandırılabilir. Bireye eğitim ve öğretimin verildiği temel kurum olan okul, aynı zamanda değerlerin kazandırılma sürecinde en önemli yerlerden birisidir. Değerlerin doğrudan ve dolaylı olarak birçok ders aracılığıyla eğitimi verilebilir. Fransız eğitim sisteminde değerler eğitimi ayrı bir ders olarak ahlak-vatandaşlık eğitimi adı altında verilmektedir. Türk eğitim sisteminde ise değerler eğitimi ayrı bir ders olarak değil, birçok dersle bütünleşik olarak verilmektedir. Değerler, Halstead'a (1996) göre okuldaki uygulamaların merkezi konumundadır. Ayrıca okullar toplumda değerlerin yansıtıldığı ve yaşatıldığı yerlerdir. Bu çalışmada da Fransız ve Türk okulu öğrencilerinin değer algıları belirlenip, karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Karşılaştırmalı eğitim araştırmaları farklı ülke ve kültürlerde eğitim pratikleri ve politikalarının analizi ve yorumlanması ile ilgilenen eğitim teorisinin ipucudur. Diğer kültürler hakkında merak ve toplumların eğitim uygulamaları arasındaki ilişkinin anlaşılması, içinde yaşadığımız toplum için çok önemli bir yere sahiptir (Alexander, 2001, aktaran Clarkson, 2009). Uzun bir dönem ilişkide bulunan bu iki ülkeye ait okulların öğrencilerinin değer algılarının belirlenip karşılaştırılması ülkeler arasında etkileşim/etkileme olup olmadığını göstermesi açısından önemli görülebilir. Ayrıca farklı kültürleri tanıma, günümüz bireylerin değer yönelimlerinin ne doğrultuda olduğunu görebilme, ülkelerin değer eğitim sistemlerini gözden geçirmesi ve ülkeler arası karşılaştırmalı olarak durumlarını net bir şekilde görme imkânı vermesi açısından bu araştırma önemli bir yere sahiptir.

İlgili literatür incelenildiği zaman değerler eğitime ilişkin yayınların giderek arttığı görülmektedir. Bunlara kategorik olarak baktığımızda farklı kültürlerden bireylerin değer öncelikleri, (Schwartz, 1992; Schwartz vd. 2001), eğitim yöneticilerin değer tercihleri (Begley ve Leonard, 2005; Haydon, 2007), öğretmen adaylarının değer tercihleri ve farklı değişkenlerle ilişkisi (Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı, 2008; Oğuz, 2012; Çalışkan, Sapmaz ve Uzunkol, 2015), öğretmenlerin değer yönelimleri (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000), okullarda verilen değerler eğitimi (Halstead, 1996; Huitt, 2004; Doğanay, 2006; Paterson, 2010; Ekşi ve Katılmış, 2016; Lovat, Toomey ve Clement 2010, Çengelci, 2010) ve program geliştirme (Katılmış, 2010), ölçek geliştirme ve uyarlama (Çalışkan ve Sağlam, 2012; Çalışkan ve Karademir, 2014), değerler eğitimi programının etkililiği (Demirhan İşcan, 2007), sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler yönünden içerik düzenlenmesi (Evin ve Kafadar (2004) üzerine yapıldıkları görülmektedir. Fakat söz konusu literatüre karşılaştırmalı eğitim açısından baktığımızda, yapılan çalışmaların farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi (Kafadar, Öztürk ve Katılmış, 2018) ya da bazı ülkelerin (Türkiye, ABD) öğrencilerinin önemli değerlerini belirlemek (Baloğlu Uğurlu, 2014) gibi sınırlı bir kapsamda çalışmalar görülmektedir. Oysa bu araştırmada iki farklı ülkeye ait okulların öğrencilerinin değer algıları çok yönlü olarak derinlemesine araştırılmaktadır. Bu nedenle bu araştırmanın alana önemli katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; Türkiye’de yer alan Fransız eğitim sistemine bağlı Fransız okulu ve Türk okulu 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin değer algılarının belirlenerek, karşılaştırmalı olarak incelemektir. Araştırmada bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Fransız ve Türk okulunun 7. ve 8. sınıf öğrencilerine göre karşılaştırmalı olarak, değer kavramı neyi çağrıştırmaktadır?
- Fransız ve Türk okulunun 7. ve 8. sınıf öğrencilerine göre karşılaştırmalı olarak, hangi değerlere sahip olunmalıdır?
- Fransız ve Türk okulunun 7. ve 8. sınıf öğrencilerine göre karşılaştırmalı olarak, öncelik sırasına göre ilk on değer tercihleri hangileridir?
- Fransız ve Türk okulunun 7. ve 8. sınıf öğrencilerine göre karşılaştırmalı olarak, evrensel değerler hangileridir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırma sosyal dünyada az ya da çok meydana gelen olguları tanımlama, çözüme ve farklı anlamlandırma yapabilme (Van Maanen, 1979, aktaran Merriam, 2009) imkânını veren nitel araştırma desenlerinden fenomenolojiye (olgubilim) göre tasarlanmıştır. Araştırmada Fransız ve Türk okulu öğrencilerinin değer algılarını derinlemesine araştırmak ve karşılaştırmak amacıyla nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji tercih edilmiştir. İnsanların kendi yaşam dünyalarının bilinçli deneyimi (Merriam, 2009) olan “fenomenoloji (olgubilim) deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için fenomenoloji (olgubilim) uygun bir araştırma zemini oluşturur” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 72).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örneklemesine göre belirlenmiştir. “Ölçüt örnekleminde temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 112). Bu çerçevede çalışma grubu Fransız okulu ve Türk okulu 7. ve 8. sınıf öğrencileri araştırma verilerinin toplanacağı okullar olarak belirlenmiştir. Türkiye’de yer alan Fransız okulu üst sosyo-ekonomik düzeye ait bir okuldur. Bu nedenle Türk okulu da üst sosyo-ekonomik düzeyden seçilmiştir. Sınıf düzeyi olarak ise 7. ve 8. sınıfların seçilme nedeni

ise, Fransız eğitim sisteminde ortaokul düzeyi Türk eğitim sistemindeki 7. sınıf düzeyinden başlamaktadır ayrıca Türk eğitim sistemi ise 8. sınıf ile ortaokul düzeyi tamamlanmaktadır. Bu nedenle her iki ülke okullarında birbirlerine denk gelebilecek 7. ve 8. sınıf düzeyleri seçilmiştir. Türk okulundan 51 kız, 49 erkek; Fransız okulundan ise 53 kız, 33 erkek öğrenci çalışma grubunda yer almıştır. Her iki okuldaki öğrencilere ilişkin betimsel veriler aşağıda yer almıştır:

Tablo 1. 7. ve 8. Sınıf Fransız ve Türk Okulu Öğrencilerinin Milliyete Göre Dağılımı

Milliyet	Fransız Okulu			Türk Okulu		
	7. sınıf	8. sınıf	f	7. sınıf	8. sınıf	f
Türk	17	16	33	52	48	100
Fransız	20	15	35	-	-	-
Cezayir	2	-	2	-	-	-
İngiliz	1	-	1	-	-	-
İtalyan	1	-	1	-	-	-
Kanadalı	1	1	2	-	-	-
Fas	2	-	2	-	-	-
Amerikalı	1	2	3	-	-	-
İsveç	1	-	1	-	-	-
İsviçre	1	1	2	-	-	-
İrlandalı	1	-	1	-	-	-
Belçika	-	2	2	-	-	-
Alman	-	1	1	-	-	-
Toplam	48	38	86	52	48	100

Veri Toplama Aracı ve Geliştirilmesi

Veriler, ilgili ülke okullarının öğrencilerden toplanırken yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Görüşme soruları araştırmanın kapsamına göre araştırmacılar tarafından önce birbirlerinden bağımsız bir şekilde hazırlanmıştır. Daha sonra araştırmacılar bir araya gelerek hazırladıkları görüşme soruları tartışılmış ve sorular birleştirilerek uygun olmadığına karar verilen görüşme soruları formdan çıkarılmıştır. Hazırlanan görüşme soruları, araştırmanın amacına uygun olup olmadığına dair 4 alan eğitimi ve 2 ölçme değerlendirme uzmanı görüşüne sunulmuş ve uzman görüşleri sonucunda sorulara son hali verilerek, formda 4 adet soru yer almıştır.

Görüşme yönteminde; açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan formlar kullanılmıştır. Birinci form 3 açık uçlu, ikinci form ise 1 kapalı uçlu sorudan oluşmaktadır. Formda yer alan 1 adet kapalı uçlu soru aracılığıyla öğrencilerin değer önceliklerini belirlemek amaçlanmıştır ve bu amaç doğrultusunda ilgili ülkelerin ve farklı ülkelerin değerler eğitimi ve muadili derslere ait öğretim programları incelenmiş ve literatür incelenmesi sonucu değer listesi oluşturulmuştur. Bu değer listesinde ilk etap da 33 değer yer almış ve uzman değerlendirmesine sunulmuştur. Değer listesini 4 alan eğitimi ve 2 ölçme değerlendirme uzmanı değerlendirme yapmışlar ve değerlendirme sonucunda 3 değer uygun olmadığı noktasında araştırmacılar görüş birliğine varmışlar ve değer listesinde 30 değer yer almıştır. Değer listesinde yer alan değerler; *sevgi, dürüstlük, güven, doğruluk, adalet, hoşgörü, sorumluluk, vatanseverlik, sabır, çalışkanlık, özgürlük, yardımseverlik, barış, özgüven, eşitlik, aile birliğine önem verme, etik-ahlaklı olma, dayanışma, onur, tarih bilinci, laiklik, saygı, bilimsellik, farklılıklara saygı, duyarlılık, tasarruf, cesaret, eşitlik, demokrasi ve estetik*.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri görüşme yöntemi aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme yöntemi kullanılmasının nedeni öğrencilerin değer algılarının detaylı araştırmaktır. Veriler toplanmadan önce okullardan izinler alınmış ve araştırmacılar tarafından okul yönetimlerine ve ilgili öğretmenlere araştırma hakkında ön bilgi verilmiştir. Her iki ülkenin okulundan veriler 2 aşamada toplanmıştır. Öncelikli olarak öğrencilere açık uçlu sorular yöneltilmiş daha sonra ise kapalı uçlu soru olan değer listesi öğrencilere verilerek değer önceliklerine göre ilk 10 değeri sıralamaları istenmiştir. Veri toplamada böyle bir yol izlenmesinin sebebi, öğrencilerin değer listesindeki değerleri görerek diğer sorulara ilişkin cevaplarını etkilemesini engellemektir.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler ise betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz süreci Yıldırım ve Şimşek (2011) tarafından önerilen dört aşamada gerçekleştirilmiştir: (1) *Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma*, (2) *tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi*, (3) *bulguların tanımlanması*, (4) *bulguların yorumlanması* (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Analiz sürecinde gerçekleştirilen işlemler şu şekildedir:

Aşama 1: Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma: Öğrencilerden elde edilen veriler ilgili sorularla ilişkilendirilmesi yapılarak analiz için her soru için genel bir çerçeve oluşturulmuştur. **2. soruya** ilişkin ise ilgili literatür taraması sonucu uygun görüldüğü düşünülen Schwartz ve diğerleri (2012) tarafından yapılan 19 değer sınıflaması kullanılmıştır. Bu değer sınıflamasına göre değerler; *saygınlık, güç-kaynaklar, güç-baskınlık, başarı, hazcılık, uyarılma, özyönelim-davranış, özyönelim-düşünce, evrenselcilik-hoşgörü, evrenselcilik-doğa, evrenselcilik- ilgi, iyilikseverlik-güvenirlilik, iyilikseverlik-sevgi, alçakgönüllülük, uyuma-kişilerarası, uyuma-kurallar, geleneksellik, güvenlik-toplumsal, güvenlik-kişisel* olarak sınıflandırılmıştır.

Aşama 2: Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi: Bu aşamada öğrencilerden elde edilen veriler incelenmiş elde edilen değerlerin her araştırma sorusu için geçici bir listesi oluşturulmuştur. İncelenen verilerden boş veya geçerli değer üretmediği görülen veriler değerlendirme dışı bırakılmıştır. Ayrıca bu aşamada veriler tasnif edilirken doğrudan alıntı yapılacak örnekler de seçilmiştir.

Aşama 3: Bulguların tanımlanması: Bu aşamada 2. araştırma sorusu ile ilgili elde edilen veriler ortak özelliklerine göre uygun kategoriler altında bir araya getirilmiştir. Diğer araştırma soruları ile ilgili elde edilen değerlerin ise doğrudan sıralaması yapılmıştır. Ayrıca bu aşamada seçilmiş örneklerden doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Aşama 4: Bulguların yorumlanması: Bu aşamada kategoriler altında toplanan değerlerin frekansları belirlenmiştir. Daha sonra frekansları saptanan değerler tanımlanmış ve yorumlanmış ilgili çıkarımlarda bulunulmuştur.

Geçerlik ve Güvenirlilik

Nitel araştırmada niteliği artırmak için Lincoln ve Guba (1985) birtakım stratejiler önermektedirler (aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu kapsamda geçerlik ve güvenirlilik için yapılan işlemler şu şekildedir.

Araştırmanın veri toplama sürecinde kullanılan görüşme formu geliştirilirken önce kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla ilgili literatür taranmıştır. Daha sonra araştırmacılar tarafından birbirlerinden bağımsız olarak oluşturulan sorular birleştirilerek uzman görüşüne sunulmuş ve uzman görüşü sonrasında son hali verilen görüşme soruları Miles ve Huberman (1994) görüş birliği ve görüş ayrılığı katsayılarına göre güvenirliliği 0,80 olarak hesaplanmıştır. Araştırma soruları içerisinde yer alan değer listesi de önce araştırmacılar tarafından hazırlanmış ve listedeki değerlerin uygun olup olmadığı konusunda uzman görüşü alınmış ve değer listesinin Miles ve Huberman (1994) görüş birliği ve görüş ayrılığı katsayılarına göre güvenirliliği 0,90 olarak hesaplanmıştır.

Araştırma verileri toplandıktan sonra araştırmacılar önce ayrı ayrı daha sonra bir araya gelinerek elde edilen bulgular tartışılarak görüş birliğine varılmıştır. Analiz sürecinde kodlama ve sınıflamaların doğru yapıp yapılmadığı konusunda araştırma verilerinin bir kısmı dışarıdan bir araştırmacı tarafından aynı analizi gerçekleştirilmiş ve aradaki güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Miles ve Huberman (1994) görüş birliği ve görüş ayrılığı katsayılarına göre güvenilirlik 0,89 olarak hesaplanmıştır.

Bulgular

Fransız ve Türk okulunun öğrencileri “Değer kavramı neyi çağrıştırıyor?” sorusuna ilişkin genel olarak bir şeye verilen önem, paha ve kıymet yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu açıklamalar içerisinde her iki okulun öğrencileri bazı değerler ifade etmişlerdir. Her iki okulun öğrencilerinin ifade ettikleri değerler aşağıda Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Fransız ve Türk Okulu 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin “Değer” Kavramına İlişkin Görüşleri

Fransız Okulu	7.sınıf	8.sınıf	f	Türk okulu	7. sınıf	8. sınıf	f
Sevgi	13	17	30	Saygı	16	18	34
Saygı	13	10	23	Sevgi	16	17	33
Aile	12	8	20	Hoşgörü	7	12	19
Barış	9	5	14	Barış	5	8	13
Arkadaşlık	7	7	14	Güven	4	8	12
Hoşgörü	7	1	8	Büyüklere saygı	4	8	12
Eşitlik	6	1	7	Özgürlük	6	5	11
Özgürlük	5	2	7	Aile	3	6	9
Güven	2	4	6	Küçükleri korumak sevmek	2	4	6
Yardımseverlik	1	5	6	Arkadaşlık	3	2	5
Adalet	4	1	5	Adalet	1	3	4
Dürüstlük	3	2	5	Dürüstlük	-	4	4
Cesaret	3	-	3	Eşitlik	-	3	3
Doğruluk	2	1	3	Farklılıklara saygı	3	-	3
Özgüven	2	1	3	Dayanışma	-	3	3
Büyüklere saygı	-	3	3	Vatanseverlik	1	1	2
Farklılıklara saygı	2	-	2	Özgüven	1	1	2
Vatanseverlik	2	-	2	Sabır	1	1	2
Çalışkanlık	1	1	2	Dostluk	-	2	2
Kardeşlik	2	-	2	Sorumluluk	-	2	2
Paylaşımıcılık	2	-	2	Yardımseverlik	-	2	2
Sabır	2	-	2	Din	1	-	1
Laiklik	1	-	1	Paylaşımıcılık	-	1	1
İhanet etmemek	1	-	1	Doğa sevgisi	-	1	1
Din	1	-	1	Terbiye	1	-	1
Dayanışma	1	-	1	Ahlak	1	-	1
Temel kurallar	1	-	1	Duyarlılık	-	1	1
Mutluluk	1	-	1	Tarihi değerler	-	1	1

Tablo 2. Devamı

Fransız Okulu	7.sınıf	8.sınıf	f	Türk okulu	7. sınıf	8. sınıf	f
Kibarlık	1	-	1	Birlik beraberlik	-	1	1
Hatıra	1	-	1	Dil	-	1	1
Dostluk	1	-	1	Bayrak	-	1	1
Sorumluluk	1	-	1	Marş	-	1	1
Yaptığı işi sevmek	-	1	1	Farklı düşüncelere saygı	-	1	1
Doğa sevgisi	-	1	1	İletişim	-	1	1
Terbiye	-	1	1				
Bilimsellik	-	1	1				
Korumak	-	1	1				

"Değer kavramı neyi çağrıştırıyor?" sorusuna ilişkin elde edilen bulgular şu şekildedir: Fransız okulunun öğrencilerinin (f37), Türk okulunun öğrencilerinin ise (f34), farklı değer ifade ettikleri tespit edilmiştir. Fransız okulunun öğrencileri sıklıkla; *sevgi, saygı, aile, barış, arkadaşlık* nadiren ise; *laiklik, ihanet etmemek, din, dayanışma, temel kurallar, mutluluk, kibarlık, hatıra, dostluk, sorumluluk, yaptığı işi sevmek, doğa sevgisi, terbiye, bilimsellik* ve *korumak* değerlerini ifade ettikleri saptanmıştır. Türk okulunun öğrencilerinin ise sıklıkla; *saygı, sevgi, hoşgörü, barış* nadiren ise; *din, paylaşımcılık, doğa sevgisi, terbiye, ahlak, duyarlılık, tarihi değerler, birlik beraberlik, dil, bayrak, marş, farklı düşüncelere saygı* ve *iletişim* değerlerini ifade ettikleri görülmüştür.

"Değer kavramı neyi çağrıştırıyor?" sorusuna ilişkin öğrencilerin ifadelerinden alınan doğrudan alıntı örnekleri aşağıda verilmiştir:

Fransız okulunun öğrencileri:

F-7-E-39: "Benim için değerler bu dünyayı iyi dönmesini sağlar. Değerler bir insanın kişiliğinin göstergesidir. Benim için en önemli değerler sevgi, arkadaşlık, din ve saygıdır." **F-7-E-41:** "Dürüstlüktür çünkü hayatımda bana çok yalan söylediler çok kandırdılar ve güvenemedim onlara. Onlar arkadaşlarımdı ve onları severdim ama güvenemediğim insanlarla yaşayamam." **F-7-K-37:** "Değer deyince aklıma aile geliyor. Bence aile her şeyden değerlidir. Ailemiz olduğu sürece ayağımızın üstünde durabileceğimizi düşünüyorum. Aile büyük bir değerdir. Aile değerinin içinde bir sürü küçük değer vardır. Aile oldu mu güven, cesaret, saygı, dürüstlüğü ve sevgin de oluyor diğer insanlara karşı. Sevgi ve aile benim için en önemli örnek olarak kardeşimin doğduğu gün en mutlu günlerimden biri idi." **F-7-K-26:** "Ben her şeye her zaman çok yoğun değer veririm. Ama benim kalbimde 2 farklı konu çok yoğun. Biri aile bir arkadaşlıktır. Ben hiçbir zaman ailemi maalesef birlikte göremedim. 4 yaşındayken taşındık, ne yazık ki ... sevmeyi öğrenmeye başlamıştım. 2 sene sonra dedem vefat etti, birkaç sene sonra ise annem babam ayrıldılar. Zaten ailem paramparça olmuştu. O yüzden ben çok aile sevgisi göremedim. Bu sevgiyi arkadaşlarımdın sevgileriyle doldurdum." **F-7-E-16:** "Benim için değer bir nesneye ya da bir kişiye verilen duygu, his ve önemdir." **F-8-K-28:** "Değer her varlığa verilebilen bir önem göstergesidir. Dünya da evrende ya da hayal gücümüzde var olan bir cisme karşı olan duygusal bir göstergedir. Mesela birisi gözümüzün önünde intihar ediyorsa ve eğer siz o kişiye değer veriyorsanız onu durdurursunuz ya da durdurmak istersiniz. Değer genellikle obje ya da yaşayan varlıklara verilir. Çoğu zaman değer vermek sevgi vermek ile karıştırılır. Fakat bu çok büyük bir hata çünkü eğer bunu karıştıran bir insansa başımız büyük belada."

Fransız okulunun öğrencilerinin ifadelerinden alınan doğrudan alıntı örneklerini yorumlarsak; **F-7-E-39** rumuzlu öğrenci değerlerin bireyin kişiliğini yansıttığı ve dünyanın iyi dönmesini sağladığı ve en önemli değerlerin sevgi, arkadaşlık, din ve saygı olduğunu ifade etmektedir. **F-7-E-41** rumuzlu öğrenci en önemli değerlerin dürüstlük olduğunu, **F-7-K-37** rumuzlu öğrenci ailenin en önemli değer olduğunu, aile olduğu sürece ayağının üzerinde durabileceğini ve aileye bağlı olarak güven, cesaret,

saygınlık, dürüstlük ve sevgi değerlerinin de insanda var olabileceğini ifade etmektedir. **F-7-K-26** rumuzlu öğrenci değerini kendisi için önemli olduğunu ve birçok şeye önem verdiğini ama kendisi için en önemli değerlerin aile ve arkadaşlık olduğunu ifade etmektedir. Ailesinde yaşadığı ölüm ve parçalanma nedeniyle tam olarak aile sevgisi görmediği ve bu nedenle arkadaş sevgisini aile sevgisi yerine koyarak kendisi için önemli şeyleri ifade etmektedir. **F-7-E-16** rumuzlu öğrenci ise değerini bir nesneye veya kişiye verilen duygu, his ve önem olduğunu, **F-8-K-28** rumuzlu öğrenci ise bir varlığa verilen önem göstergesi olduğunu örneğin bir şeye verilen önem derecesinin ona verilen ilgiyi artırdığını ve sevgi ile değer vermenin farklı kavramlar olduğunu karıştırılmaması gerektiğini ifade etmektedir.

Türk okulunun öğrencileri:

T-7-K-51: “Değer kavramı saygı, sevgi, hoşgörü vb. birçok kavramı çağrıştırmaktadır. Değer bir insana verilmesi gereken en önemli şeylerden bir tanesidir. Bir insanın bir insana değer vermesi o kişiyi mutlu eder. Kimileri bazılarını kendilerinden alçakta görerek o kişiyi küçümserler. Yani değer vermezler. Bir kişiye siz değer veriyorsanız emin olun ki size de her zaman değer verecektir, verilecektir.” **T-8-K-21:** “Değer benim için öncelikli olarak sevgi ve saygıyı çağrıştırıyor. Örneğin annemin kardeşim ve benim arasında ikimize de aynı sevgiyi göstermesi. Değer benim için güveni çağrıştırıyor. Örneğin; erkek arkadaşına güvenmediğin zaman arkadaşlığın ne önemi var.” **T-8-K-26:** “Değer kavramı bana güven, sevgi, dayanışma kavramı ve sevdiğim kişilere karşı verdiğim önemi gösterir.” **T-8-K-41:** “Değer insana sevgiyi, saygıyı, güveni, önemi gösterir. Bir insana değer vermek ona bu hisleri çağrıştırır.” **T-8-K-18:** “Değer bir insana karşı gösterilen saygı insanlara karşı gösterilen saygının sevginin dostluğun insanın nasıl bir değer taşıdığını gösterir. Bir insan çok seviliyor ise onun için bir şeyler yaparak kendisi için ne kadar değerli olduğunu kanıtlarız.”

Türk okulunun öğrencilerinin ifadelerinden alınan doğrudan alıntılar yorumlarsak; **T-7-K-51** rumuzlu öğrenci değerini saygı, sevgi, hoşgörü gibi birçok kavramı çağrıştırdığına ve değerlerin önemli olduğuna ve bir kişinin başka bir kişiye verdiği önem derecesi olduğunu belirtmektedir. Ayrıca değer vermenin kişiyi mutlu ettiğini ifade etmektedir. **T-8-K-21** rumuzlu öğrenci değerini sevgi, saygı ve güveni çağrıştırdığına ve bir şeye verilen önem olduğunu, **T-8-K-26** rumuzlu öğrenci ise değerini güven, sevgi, dayanışma olduğunu ve sevdiği kişilere verilen önem olduğunu ifade etmektedir. **T-8-K-41** rumuzlu öğrenci değerini sevgi, saygı, güven ve insana verilen önem olduğunu, **T-8-K-18** rumuzlu öğrenci de değerini insana karşı gösterilen saygı olduğunu ve saygı, sevgi ve dostluğun değer olduğunu ve bir kişiye verilen kıymet, önem olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 3. Fransız ve Türk Okulu 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerine Göre Hangi Değerlere Sahip Olmalıyız?

Kategoriler	Değerler	Fransız okulu			Türk okulu			
		7.sınıf	8.sınıf	f	7.sınıf	8.sınıf	f	f
Saygınlık	Onur	7	4	11	8	17	25	36
Güç-Kaynaklar	-	-	-	-	-	-	-	-
Güç-baskınlık	Kanun	-	-	-	1	-	1	1
	Güçlülük	-	-	-	-	1	1	1
Başarı	Çalışkanlık	12	9	21	14	20	34	55
	Bilimsellik	7	5	12	8	11	19	31
	Mantık	1	-	1	-	-	-	1
	Başarı	-	-	-	-	1	1	1
Hazcılık	Estetik	5	6	11	7	10	17	28
Uyarılma	Cesaret	22	17	39	16	29	45	84

Tablo 3. Devamı

Kategoriler	Değerler	Fransız okulu			Türk okulu			
		7.sınıf	8.sınıf	f	7.sınıf	8.sınıf	f	f
Özyönelim-davranış	Yorum yapmak	-	-	-	-	1	1	1
	Eleştiri yapmak	-	-	-	-	1	1	1
	Karar vermede özgürlük	-	-	-	1	-	1	1
	Özgürlük	25	12	37	17	24	41	78
	Otonomi	1	-	1	-	-	-	1
Özyönelim-düşünce	Özgüven	21	14	35	16	22	38	73
	Beceri	1	-	1	-	-	-	1
Evrenselcilik-hoşgörü	Farklılıklara saygı	25	14	39	10	18	28	67
	Saygı	28	18	46	23	22	55	101
	Hoşgörü	12	5	17	17	27	44	61
	İnsanları küçümsememek	-	-	-	-	2	2	2
	Fikir alışverişi	-	-	-	-	1	1	1
Evrenselcilik-doğa	Doğayla bütünlük içinde olma	1	-	1	-	-	-	1
Evrenselcilik-ilgi	Adalet	25	17	42	19	20	39	81
	Duyarlılık	5	6	11	14	16	30	41
	Eşitlik	29	19	48	17	27	44	92
	Barış	26	15	41	18	20	38	79
	Demokrasi	15	16	31	15	23	38	69
	Laiklik	9	6	15	25	16	41	56
İyilikseverlik-güvenirlik	Arkadaşlık	5	3	8	2	2	4	12
	Dostluk	-	-	-	2	-	2	2
	Dürüstlük	25	16	41	17	29	46	87
	Güven	23	13	36	18	29	47	83
	Doğruluk	18	11	29	16	27	43	72
	Etik-ahlaklı olma	9	5	14	7	13	20	34
	Kardeşlik	-	1	1	2	-	2	3
İyilikseverlik-sevgi	Paylaşıcılık	1	-	1	1	-	1	2
	Sorumluluk	25	19	44	21	28	49	93
	Yardıms severlik	28	16	44	19	26	45	89
	Sevgi	11	10	21	22	23	55	76
	Cömertlik	-	-	-	-	4	4	4
	İyilik	-	-	-	1	-	1	1
	Merhamet	-	-	-	1	-	1	1
	Empati	-	-	-	1	-	1	1
	Affetme	1	-	1	-	-	-	1
	Fedakârlık	1	-	1	-	-	-	1
	Küçüklere yardım etmek	1	-	1	-	-	-	1
	Alçakgönüllülük	-	-	-	-	-	-	-
	Uyma-kişilerarası	Sabır	15	7	22	12	21	33
Dikkatli olmak		-	-	-	-	4	4	4

Tablo 3. Devamı

Kategoriler	Değerler	Fransız okulu			Türk okulu			
		7.sınıf	8.sınıf	f	7.sınıf	8.sınıf	f	f
	Kibarlık	-	-	-	-	1	1	1
	Büyüklerle saygı	-	-	-	1	-	1	1
	Danışmak	-	-	-	-	2	2	2
	Planlı olmak	-	-	-	1	-	1	1
Uyma-kurallar	-	-	-	-	-	-	-	
Geleneksellik	Kültür	-	-	-	-	2	2	2
	Gelenek ve göreneklerimiz	-	-	-	-	1	1	1
	Tarihi yerler	-	-	-	-	1	1	1
	Tarihi şahsiyetler	-	-	-	1	-	1	1
	Din	2	-	2	1	3	4	6
	İman	-	-	-	1	-	1	1
	Güvenlik-toplumsal	Tasarruf	15	4	19	9	11	20
Birlik beraberlik	1	-	1	-	2	2	3	
Bağlılık	-	-	-	-	1	1	1	
İletişim	1	-	1	-	-	-	1	
Vatanseverlik	9	12	21	20	23	43	64	
Bayrak	-	-	-	1	-	1	1	
Halkçılık	-	-	-	1	-	1	1	
Milli marş	1	-	1	-	-	-	1	
Güvenlik-kişisel	Aile birliğine önem verme	24	7	31	15	24	39	70
	Dayanışma	14	5	19	14	18	32	39

“Hangi değerlere sahip olmalıyız?” sorusuna ilişkin Fransız ve Türk okulunun 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden elde edilen bulgular Schwartz ve diğerleri (2012) tarafından geliştirilen değer sınıflaması temel alınarak analiz edilmiş ve ulaşılan bulgular Tablo 3’de verilmiştir.

Fransız ve Türk okulunun öğrencilerinden elde edilen veriler Schwartz ve diğerleri (2012) tarafından geliştirilen değer tiplerine göre analiz edildiği zaman şu bulgular tespit edilmiştir. Fransız okulunun öğrencileri sıklıkla *evrenselcilik-ilgi* (f188) daha sonra sırasıyla *iyilikseverlik-güvenlik* (f129), *iyilikseverlik-sevgi* (f113), *evrenselcilik-hoşgörü* (f102), *güvenlik-kişisel* (f50), *güvenlik-toplumsal* (f43), *uyarılma* (f39), *özyönelim-davranış* (f38), *özyönelim-düşünce* (f36), *başarı* (f34), *uyma-kişilerarası* (f22), *saygınlık* (f11), *hazcılık* (f11), *geleneksellik* (f2) ve nadiren ise *evrenselcilik-doğa* (f1) kategorilerinde değerler ifade ettikleri tespit edilirken, *güç-kaynaklar*, *güç-baskınlık*, *alçakgönüllülük*, *uyma-kurallar* kategorilerinde ise değerler görülmemiştir. Türk okulunun öğrencileri ise sıklıkla *evrenselcilik-ilgi* (f230) sonra sırasıyla *iyilikseverlik-güvenirlik* (f164), *iyilikseverlik-sevgi* (f157), *evrenselcilik-hoşgörü* (f130), *güvenlik-kişisel* (f71), *güvenlik-toplumsal* (f68), *başarı* (f54), *uyarılma* (f45), *özyönelim-davranış* (f44), *uyma-kişilerarası* (f42), *özyönelim-düşünce* (f38), *saygınlık* (f36), *hazcılık* (f17), *geleneksellik* (f10) ve nadiren ise *güç-baskınlık* (f2) kategorilerinde değerler ifade ettikleri görülürken, *güç-kaynaklar*, *evrenselcilik-doğa*, *alçakgönüllülük* ve *uyma-kurallar* kategorilerinde ise değerler saptanmamıştır.

Her iki okulun öğrencileri sıklıkla ve nadiren ifade ettikleri kategoriler karşılaştırmalı olarak incelendiği zaman, her iki okulun öğrencileri sıklıkla; *evrenselcilik-ilgi*, nadiren ise Fransız okulunun öğrencileri *evrenselcilik-doğa*, Türk okulunun öğrencileri ise *güç-baskınlık* kategorisinde değerler ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Tablo 4. Fransız ve Türk Okulu 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin İlk 10 Değer Tercihleri

Fransız okulu	7.sınıf	8.sınıf	f	Türk okulu	7.sınıf	8.sınıf	f
Eşitlik	35	22	57	Sevgi	46	41	87
Özgürlük	32	21	53	Dürüstlük	46	29	75
Barış	29	24	53	Güven	36	33	69
Sevgi	28	21	49	Doğruluk	28	22	50
Sorumluluk	21	22	43	Adalet	24	26	50
Adalet	24	18	42	Hoşgörü	24	26	50
Aile birliğine önem verme	27	14	41	Sorumluluk	26	19	45
Dürüstlük	20	19	39	Vatanseverlik	27	15	42
Güven	28	11	39	Sabır	13	26	39
Yardımsesverlik	19	20	39	Çalışkanlık	21	15	36
Özgüven	19	13	32	Özgürlük	19	15	35
Doğruluk	19	11	30	Yardımsesverlik	19	13	32
Cesaret	11	15	26	Barış	18	14	32
Sabır	11	15	26	Özgüven	15	15	30
Laiklik	9	14	23	Eşitlik	15	17	32
Çalışkanlık	6	12	18	Aile birliğine önem verme	12	14	26
Dayanışma	15	3	18	Etik/ahlaklı olma	9	12	21
Onur	8	5	13	Dayanışma	8	6	14
Vatanseverlik	8	2	10	Onur	6	8	14
Hoşgörü	5	4	9	Tarih bilinci	1	5	6
Etik/ahlaklı olma	5	2	7	Laiklik	-	5	5
Tarih bilinci	3	1	4	Saygı	-	-	-
Saygı	-	-	-	Bilimsellik	-	-	-
Bilimsellik	-	-	-	Farklılıklara saygı	-	-	-
Farklılıklara saygı	-	-	-	Duyarlılık	-	-	-
Duyarlılık	-	-	-	Tasarruf	-	-	-
Tasarruf	-	-	-	Cesaret	-	-	-
Demokrasi	-	-	-	Demokrasi	-	-	-
Estetik	-	-	-	Estetik	-	-	-

Fransız ve Türk okulu 7. ve 8. sınıf öğrencilerin ilk 10 değer tercihi nasıldır? Sorusuna ilişkin elde edilen bulgular Tablo 4'de verilmiştir.

Araştırma bulgularına göre; Fransız okulu öğrencilerinin değer önceliklerinde, *eşitlik, özgürlük, barış, sevgi, sorumluluk, adalet, aile birliğine önem verme, dürüstlük, güven, yardımsesverlik, özgüven, doğruluk, cesaret, sabır, laiklik, çalışkanlık, dayanışma, onur, vatanseverlik, hoşgörü, etik/ahlaklı olma, tarih bilinci* değerleri yer alırken *saygı, bilimsellik, farklılıklara saygı, duyarlılık, tasarruf, demokrasi, estetik* değerlerinin ise yer almadığı görülmüştür. Türk okulu öğrencilerinin değer önceliklerinde ise, *sevgi, dürüstlük, güven, doğruluk, adalet, hoşgörü, sorumluluk, vatanseverlik, barış, özgüven, aile birliğine önem verme, etik/ahlaklı olma, dayanışma, onur, tarih bilinci, laiklik* değerleri yer alırken; *saygı, bilimsellik, farklılıklara saygı, duyarlılık, tasarruf, cesaret, eşitlik, demokrasi, estetik* değerlerinin ise yer almadığı tespit edilmiştir.

Her iki okul öğrencilerinin değer önceliklerinde ortak olarak; *sevgi, dürüstlük, güven, doğruluk, adalet, hoşgörü, sorumluluk, vatanseverlik, sabır, çalışkanlık, özgürlük, yardımsesverlik, barış, özgüven, eşitlik, aile birliğine önem verme, etik/ahlaklı olma, dayanışma, onur, tarih bilinci* ve *laiklik* değerleri saptanmıştır. *Saygı, bilimsellik, farklılıklara saygı, duyarlılık, tasarruf, demokrasi, estetik* değerleri ise her iki okul öğrencilerinin değer önceliklerinde yer almamıştır.

Fransız ve Türk okulu 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin evrensel değer algıları nasıldır? Sorusuna ilişkin tespit edilen bulgular Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Fransız ve Türk Okulu 7.ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Evrensel Değer Algıları

Fransız okulu	7.sınıf	8.sınıf	f	Türk okulu	7.sınıf	8.sınıf	f
Eşitlik	31	27	58	Saygı	37	32	69
Barış	31	26	57	Sevgi	34	29	63
Saygı	31	25	56	Sorumluluk	24	21	45
Adalet	28	23	51	Güven	33	25	58
Özgürlük	26	23	49	Hoşgörü	29	27	56
Yardıms severlik	28	20	48	Yardıms severlik	28	27	55
Sorumluluk	31	15	46	Eşitlik	27	26	53
Sevgi	21	23	44	Adalet	25	28	53
Dürüstlük	27	17	44	Dürüstlük	27	24	51
Farklılıklara saygı	24	18	42	Vatanseverlik	28	20	48
Güven	20	20	40	Doğruluk	28	19	47
Cesaret	21	19	40	Cesaret	25	22	47
Laiklik	15	21	36	Sabır	24	22	46
Aile birliğine önem verme	22	13	34	Özgüven	22	22	44
Özgüven	18	15	33	Özgürlük	24	18	42
Doğruluk	14	18	32	Dayanışma	20	20	40
Sabır	13	17	30	Farklılıklara saygı	17	21	38
Çalışkanlık	15	15	30	Demokrasi	18	20	38
Dayanışma	20	9	29	Etik/ahlaklı olma	19	17	36
Vatanseverlik	14	13	27	Duyarlılık	15	16	31
Demokrasi	13	14	27	Çalışkanlık	19	11	30
Tasarruf	11	14	25	Aile birliğine önem verme	16	14	30
Onur	16	7	23	Tasarruf	11	12	23
Bilimsellik	11	9	20	Onur	15	5	20
Hoşgörü	9	10	19	Bilimsellik	11	6	17
Duyarlılık	8	11	19	Laiklik	15	1	16
Etik/ahlaklı olma	9	9	18	Estetik	8	1	9
Beceri	4	7	11	Kardeşlik	3	-	3
Doğayı korumak	2	3	5	Aşk	2	-	2
Estetik	1	2	3	Gelenek ve görenekler	-	2	2
Cömertlik	-	1	1	Çevremizi temiz tutmak	1	-	1
İyimserlik	1	-	1	Farklı kültürlerle saygı	1	-	1
Paylaşımıcılık	1	-	1	Yerleşme ve seyahat özgürlüğü	1	-	1
Başarı	1	-	1	Bayrak	1	-	1
Gurur	1	-	1	İnançlar	-	1	1
Mantık	1	-	1	Yemeklerimiz	-	1	1
	1	-	1	Türkülerimiz	-	1	1

Tablo 5'e göre Fransız ve Türk okulu 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin evrensel değer algılarına ilişkin elde edilen bulgular şu şekildedir. Fransız okulunun öğrencileri sıklıkla; *eşitlik, barış, saygı, adalet, özgürlük, yardımseverlik ve sorumluluk* nadiren ise *cömertlik, iyimserlik, paylaşımcılık, başarı, gurur ve mantık* değerlerini ifade ettikleri görülmüştür. Türk okulunun öğrencileri ise sıklıkla; *saygı, sevgi, sorumluluk, güven, hoşgörü, yardımseverlik, eşitlik, adalet, dürüstlük* nadiren ise *çevremizi temiz tutmak, farklı kültürlere saygı, yerleşme seyahat özgürlüğü, bayrak, inançlar, yemeklerimiz, türkülerimiz* değerlerini ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Her iki okulun öğrencilerinin evrensel değer algılarında ortak olarak *eşitlik, adalet, yardımseverlik ve sorumluluk* sıklıkla tercih edilen değerlerdir. *Barış* ve *özgürlük* Fransız okulunun öğrencilerinde öne çıkmış değerler olurken, Türk okulu öğrencilerinin ifadelerinde sıklıkla yer almamıştır. Ayrıca *özgürlük* değeri Türk okulu öğrencilerinin ifadelerinde yer alırken, *barış* değeri ise görülmemiştir. *Sevgi, güven, hoşgörü* ve *dürüstlük* değerleri ise Türk okulu öğrencilerinin ifadelerinde öne çıkmışken, Fransız okulu öğrencilerinde ise öne çıkmamıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Fransız ve Türk okulu 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin değer algılarının belirlenip karşılaştırmalı olarak incelendiği bu çalışmada elde edilen sonuçlar şu şekildedir. Değer kavramının neyi çağrıştırdığı sorusuna ilişkin her iki okul öğrencileri genel olarak *bir şeye verilen önem, kıymet, paha* olarak ifade etmişlerdir. Türk Dil Kurumu güncel sözlüğünün değer kavramını; *“bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, paha”* olarak açıklaması araştırma sonucuyla büyük oranda benzerlik göstermektedir.

Her iki okulun öğrencileri bu soru kapsamında açıklamalarda bulunurlarken, birçok değer ifade etmişlerdir. Fransız okulunun öğrencileri bu soruya ilişkin daha fazla çeşitli değer ifade etmekle birlikte her iki okulun öğrencileri birçok aynı değeri de ifade etmişlerdir. Fransız okulunun öğrencileri daha fazla türde değer ifade etmelerinin sebebi bu okulun farklı kültürlerden gelen öğrenci yapısıyla ilişkilendirilebilir, çünkü her toplumun kendine has özellikleri ve buna bağlı olarak değerleri vardır. Rokeach'a (1973) göre; *“her kültürün kendine özgü değerleri vardır. Bu değerlerin, özellikle ilk sıralarında yer alanlara bakılarak, o kültürün, toplumun, kurumsal yapıları ve kişiliği hakkında tahminlerde bulunulabilir”* (aktaran Aydın, 2005, s. 5). Her iki okul öğrencilerinin sıklıkla ifade ettikleri değerler; *saygı, sevgi ve barış*, nadiren ise; *din, doğa sevgisi, terbiyedir*. İlgili okulların öğrencileri ortak olarak bu soruya *saygı, sevgi, hoşgörü, barış, güven, büyüklere saygı, özgürlük, aile, arkadaşlık, adalet, dürüstlük, eşitlik, farklılıklara saygı, dayanışma, vatanseverlik, özgüven, sabır, dostluk, sorumluluk, yardımseverlik, din, paylaşımcılık, doğa sevgisi ve terbiye* değerlerini ifade etmişlerdir. Her iki okulun öğrencilerinin değer kavramına ilişkin birçok aynı değerleri ifade etmeleri, iki farklı topluma ait okulun öğrencilerinin değer algıları arasında benzerlik olduğunun göstergesi olabilir. Bu sonucu birçok nedene bağlamak mümkün olabilirken, Berkes (2010) ve Ergün (1990) göre Fransa uzun bir dönem Türk modernleşmesi üzerinde etkili olmuştur. Bu nedenle o dönemlerden gelen bir etkilenmeden kaynaklı olabilir. Ayrıca Fransız okulu Türkiye'de yer almaktadır. Her iki okulun farklı ülkelere ait okullar olmasına rağmen aynı ülkede yer almasından kaynaklı benzerlikler de olabilir. Bu benzerliklerin nedenini küreselleşmeyle de ilişkilendirebiliriz. Çünkü küreselleşmeyle birlikte bir ülkeyi ilgilendiren bir olay neredeyse tüm dünyayı da etkileyebilmekte ve günümüz toplumlar arasında benzerlikler artmakta ve farklı kültürlerden gelen bireylerin değer algılarında da benzerlikler görülmektedir.

Türk okulunun öğrencileri bu soruya ilişkin farklı olarak, *ahlak, duyarlılık, tarihi değerler, birlik beraberlik, dil, bayrak, marş, iletişim*, Fransız okulunun öğrencileri ise; *cesaret, doğruluk, çalışkanlık, kardeşlik, laiklik, temel kurallar, mutluluk, kibarlık, hatıra, bilimsellik* değerlerini ifade etmişlerdir. Türk okulunun öğrencilerinin farklı olarak ifade ettikleri değerlerin Türk toplumunun milli boyutuyla ilgili olabilir. Fransız okulunun öğrencilerinin ise farklı kültürlerden gelen öğrencilerden oluşması nedeniyle birbirlerinden farklı özellikte değerler ifade etmeleri dikkat çekmektedir. Ayrıca her iki okul öğrencilerinin ifadelerinde değerlerin somut yansımaları görülmektedir.

Allport, Vernon ve Lindzey (1951), de değerlere gazete okumak, film seyretmek ya da oy vermek gibi sıradan davranışlarla ilişkilendirerek daha somut, yaşamla ilgili anlamlar yüklemişlerdir (aktaran Debats ve Bartelds, 1996).

Hangi değerlere sahip olmayız? Sorusuna ilişkin değerler Schwartz ve diğerlerinin (2012) değer sınıflamasına göre gruplandırılmıştır. Buna göre Fransız okulunun öğrencileri sıklıkla *evrenselcilik-ilgi* daha sonra sırasıyla *iyilikseverlik-güvenlik*, *iyilikseverlik-sevgi*, *evrenselcilik-hoşgörü*, *güvenlik-kişisel*, *güvenlik-toplumsal*, *uyarılma*, *özyönelim-davranış*, *özyönelim-düşünce*, *başarı*, *uyuma-kişilerarası*, *saygınlık*, *hazcılık*, *geleneksellik* nadiren ise *evrenselcilik-doğa* kategorilerinde değerler ifade etmişlerdir. Türk okulunun öğrencileri ise sıklıkla; *evrenselcilik-ilgi* sonra sırasıyla *iyilikseverlik-güvenirlilik*, *iyilikseverlik-sevgi*, *evrenselcilik-hoşgörü*, *güvenlik-kişisel*, *güvenlik-toplumsal*, *başarı*, *uyarılma*, *özyönelim-davranış*, *uyuma-kişilerarası*, *özyönelim-düşünce*, *saygınlık*, *hazcılık*, *geleneksellik* nadiren ise *güç-baskınlık* kategorilerinde değerler ifade etmişlerdir. Fransız ve Türk okulunun öğrencilerinin sıklıkla *evrenselcilik-ilgi* daha sonra sırasıyla *iyilikseverlik-güvenirlilik*, *iyilikseverlik-sevgi*, *evrenselcilik-hoşgörü* kategorilerinde değerler ifade etmeleri ve bu kategorilerin birbirlerine yakın olarak yer alması Schwartz ve diğerleri (2012) değer sınıflamasındaki çembersel döngüye uygunluk göstermektedir. Schwartz değer anketi ve Portre değerleri anketi ile yapılan ve 82 ülkeden elde edilen bulgular, bireylerin değer öncelikleri arasındaki önemli farklılıkları bulunmakta olduğunu ve bulguların Schwartz değer teorisinin kültürler arası geçerliliğine kanıt sağlamaktadır (Schwartz, 2012). Schwartz teorisi, tüm kültürlerdeki insanların tanıdığı temel değerlerle ilgilidir. Değerler, insanların yaşamlarında yol gösterici ilkeler olarak hizmet eden, önem sırasına göre değişen hedeflerdir (Rokeach 1973; Kluckhohn, 1951, aktaran Schwartz, 2015). Her iki ülkenin öğrencilerinin sıklıkla aynı kategoride değerler ifade etmeleri küreselleşme nedeniyle farklı kültürler arası etkilenme etkileşimden kaynaklı olabilir. Fakat nadiren değindikleri değer kategorileri ise Türk okulunda *güç-baskınlık* iken, Fransız okulunda *evrenselcilik-doğa*dır. Bu sonuçlarda her iki ülkenin öğrencilerinin değer anlayışları arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar olduğunu da gösteren sonuçlardır. Dünyada farklı ülkelerin eğitimcileri ülkelerinde öğrencilere kazandırılması gerektiğini düşündükleri birçok değerler önermektedirler. Güney Afrikalı eğitimciler, demokratik bir yaşam tarzını teşvik etmeye hizmet eden bazı değerler önermektedir: başkalarına saygı, başkalarına karşı hassasiyet, düşünce esnekliği, minnettarlık, dürüstlük, sadakat, (Steyn vd., 1999, aktaran Zecha, 2007). Avustralya okullarının değerler posterinde ise *özen ve şefkat*, *elinden gelenin en iyisini yapmak*, *adil olmak*, *özgürlük*, *güvenirlilik*, *saygı*, *sorumluluk* ve *hoşgörü* ve *sosyal katılım* (AUGO, 2005, aktaran Zecha, 2007) gibi değerlerin öğrencilere kazandırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bulgular dünya genelinde toplumlar arasında birçok aynı ve farklı değer algısının olduğunu gösteren sonuçlardır.

Öte taraftan öğrenciler Fransız okulunda *güç-kaynaklar*, *güç-baskınlık*, *alçakgönüllülük* ve *uyuma-kurallar*, Türk okulunda ise *güç-kaynaklar*, *evrenselcilik-doğa*, *alçakgönüllülük*, *uyuma-kurallar*, kategorilerinde değer ifade etmemişlerdir. Ayrıca her iki okulun öğrencileri *güç-kaynaklar* kategorisine ilişkin hiç, *güç-baskınlık* kategorisine ise de Fransız okulu ve Türk okulu öğrencilerinin nadiren ve hiç değer ifade etmemelerinin nedeni öğrencilerin yaş durumuyla ilişkilendirilebilir. Çünkü *sosyal güç sahibi olmak*, *otorite sahibi olmak*, *zengin olmak* daha ileri yaştaki öğrenciler sahip olmak isteyebilirler. Kafadar ve diğerlerinin (2018) Türkiye, ABD (New York) sosyal bilgiler ve Fransa ahlak-vatandaşlık öğretim programlarını değerler eğitimi yönünden incelendiği araştırmada program içeriklerinde *güç-kaynaklar* nadiren ya da hiç rastlanmayan değer kategorileri içerisinde yer almaktadır. Bu kategoride yer alan değerlerin yetişkin bireyler için önemli olabileceği nedeniyle öğretim programlarının içeriklerinde az ya da hiç olarak yer almış olabilir. Bu nedenle öğrencilerin algılarına da yansımış olabilir.

Uyarılma, *özyönelim-düşünce*, *özyönelim-davranış* kategorilerinin her iki okulun öğrencilerinde yakın sonuçlar çıkması Schwartz ve diğerleri (2012) değer sınıflamasındaki döngüyü destekler niteliktedir. Çünkü Schwartz ve diğerleri (2012) değer kuramı çembersel döngüde bu değer kategorileri yan yana bulunmaktadır. Ayrıca her iki okulun sonuçlarında, *güvenlik-kişisel* ve *güvenlik-toplumsal* kategorileri yakın sonuçlar çıkmıştır. Akbaş (2004) araştırmasında öğrencilerin cinsiyet farkı olmaksızın

ulusal güvenlik değerine yüksek düzeyde önem verdiği sonucu araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Her iki okul öğrencilerinin öncelik sırasına göre ilk on değer tercihleri hangileridir? Sorusuna ilişkin öğrenciler 30 değerden öncelik sırasına göre ilk 10 değer tercihlerini belirlemişlerdir. Bu değerler; *sevgi, dürüstlük, güven, doğruluk, adalet, hoşgörü, sorumluluk, vatanseverlik, sabır, çalışkanlık, özgürlük, yardımseverlik, barış, özgüven, eşitlik, aile birliğine önem verme, etik-ahlaklı olma, dayanışma, onur, tarih bilinci, laiklik, saygı, bilimsellik, farklılıklara saygı, duyarlılık, tasarruf, cesaret, eşitlik, demokrasi ve estetik*dir. Değer önceliklerinde her iki okulun öğrencileri ortak olarak; *sevgi, dürüstlük, güven, doğruluk, adalet, hoşgörü, sorumluluk, vatanseverlik, sabır, çalışkanlık, özgürlük, yardımseverlik, barış, özgüven, eşitlik, aile birliğine önem verme, etik/ahlaklı olma, dayanışma, onur, tarih bilinci* ve *laiklik* değerlerini tercih etmişlerdir. İlgili ülke okulları öğrencilerinin değer önceliklerinde ortak değerler yer almıştır. Bu sonuçlar dünyanın neresine gidersek gidelim insanlar için kabul gören ortak değer anlayışı bulunduğu kanıtlanmıştır. Ryan (1999)'da araştırmasında bütün toplumlarda yaygın olarak ortak anlama gelen değerler olduğunu ifade etmektedir. Örneğin, altın kural (kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına yapmama) bütün toplumlarda vardır. Başkalarının varlığına saygı da başka bir evrensel değerdir (aktaran Akbaş, 2004).

Aile birliğine önem verme Fransız okulunun öğrencilerinin değer önceliklerinde öne çıkmış değerler arasında yer alırken, Türk okulunun öğrencilerinin değer önceliklerinde aynı önem derecesinde yer almamıştır. Bunun nedeni birçok sebebe bağlamak mümkün olabilir. Bu araştırma sınırlı bir çalışma grubuyla yürütülmüştür bu sebeple katılımcı gruptan kaynaklı olabilir. Bir başka neden olarak, okulların öğrenci yapısıyla ilişkilendirebiliriz. Fransız okulunda birçok farklı milletten öğrenci yer almaktadır. Bu öğrenciler kendi ülkelerinden ayrı ve birçoğunun Türkiye'de sadece ailesi bulunmaktadır. Bu sebeple kendi kültüründen uzak farklı bir ülkede yaşamalarından kaynaklı aile birliğine önem vermeyi öncelikli değerleri arasında görebilirler. Ayrıca bu değerlerin Fransız okulunun öğrencilerinde daha öne çıkması Fransız eğitiminden de kaynaklanabilir. Değerlerin kazandırıldığı en önemli yerlerden birinin okul olduğu düşünülürse, eğitim sisteminin ve buna bağlı olarak öğretim programları ve ders kitaplarının içeriklerinde bu değere daha yoğunlukta tutulması nedeniyle öğrenciler bu değeri öncelikli değerlerinde daha önemli görmüş olabilir. *Saygı, bilimsellik, farklılıklara saygı, duyarlılık, tasarruf, demokrasi, estetik* değerleri ise her iki okul öğrencilerinin değer önceliklerinde yer almamıştır. Bu değerlerin de her iki okul öğrencilerinin değer önceliklerinde yer almaması nedeni, ülkelerin eğitim sistemleri ve buna bağlı olarak öğretim programlarının, ders kitaplarının içerikleri ve öğrenme öğretme süreçlerinde daha az yer kaplaması nedeniyle olabilir.

Fransız okulu öğrencilerinin ifadelerinde *cesaret* değeri tercih edilen değerler arasında yer alırken, Türk okulu öğrencileri ise tercih etmemiştir. Bartelds ve Debats'e (1995) göre; "*bir kimsenin değerler sıralamasının birinci veya en üst sırasında bulunan değer onun temel değeri sayılabilir. Teorik olarak, varlığı mümkün olan bütün değerler bir kişiye verilip onların bir sıralaması yaptırıldığında, kişinin en yukarıya koyduğu değer onun her şeyden daha fazla değer verdiği şeydir*" (aktaran Aydın, 2005, s. 19-20). Kişinin değerleri ve değerler hiyerarşisi o kişinin bir objeye veya olguya karşı tutumunun ne olacağını belirlemektedir (Akbaş, 2004). Ayrıca her iki okul öğrencilerinin farklı milletlerden gelmesi nedeniyle ortak olarak ifade ettikleri değerlerin öncelik sırasında üstte yer alanlar evrensel değerler olarak nitelendirilebilir. Değerlerin doğası ve yapıları evrensel olsa da, bireyler ve grupların değerlere verdikleri önem büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Yani, bireylerin ve grupların farklı değer öncelikleri veya hiyerarşileri vardır. Her bir kişi, çeşitli derecelerde önemli olan çok sayıda değere (örneğin başarı, güvenlik, yardımseverlik) sahiptir. Belirli bir değer, bir kişi için çok önemli olabilir fakat diğeri için önemsizdir (Schwartz, 2015).

Evrensel değerler hangileridir? Sorusuna her iki okul öğrencilerinin ifadelerinde ortak olarak *saygı, sevgi, sorumluluk, güven, hoşgörü, yardımseverlik, eşitlik, adalet, dürüstlük, vatanseverlik, doğruluk, cesaret, sabır, özgüven, özgürlük, dayanışma, farklılıklara saygı, demokrasi, etik-ahlaklı olma, duyarlılık, çalışkanlık, aile birliğine önem verme, bilimsellik, laiklik* ve *estetik* değerleri yer almıştır. Baloğlu Uğurlu'ya (2014, s. 107) göre, "*farklı toplumlara ait bireylerin değer yargılarında farklılık olsa dahi, temelde bütün toplumlar benzer evrensel değerlerin altını çizmektedirler*". Ayrıca Türk okulunun öğrencileri evrensel

değerlere ilişkin; *kardeşlik, aşk, gelenek ve görenekler, çevremizi temiz tutmak, farklı kültürlere saygı, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, bayrak, inançlar, yemeklerimiz ve türkülerimiz* olarak ifade ederken, Fransız okulunun öğrencileri ise *barış, beceri, doğayı korumak, cömertlik, iyimserlik, paylaşımcılık, başarı, gurur ve mantık* değerlerini ifade etmişlerdir. *Eşitlik, adalet, yardımseverlik ve sorumluluk* her iki okulun öğrencilerinde sıklıkla tercih edilen değerler olmuşlardır. Fransız okulunun öğrencilerinde *barış ve özgürlük* öne çıkmış değerler olurken, Türk okulu öğrencilerinin ifadelerinde sıklıkla görülmemiştir. *Özgürlük* değeri Türk okulu öğrencilerinin ifadelerinde yer alırken, *barış* değeri ise yer almamıştır. Türk okulu öğrencilerinin ifadelerinde *sevgi, güven, hoşgörü ve dürüstlük* değerleri öne çıkmışken, Fransız okulu öğrencilerinde ise öne çıkmamıştır. Bu farklılıkların nedeni iki ülkenin iki farklı toplum olması ve doğal olarak evrensel değer algıları arasında küçük farklılıklar olabilir. Nitekim Türk ve Fransız okulunun öğrencilerinin evrensel değerler algılarına ilişkin elde edilen sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde büyük oranda benzerlik göstermektedir. Taylor'a (1996) göre birçok ders kitapları, eğitim broşürleri ve makalelerinde değerler olarak listelenen isimler bulunmaktadır. Saygı, adalet, sadakat ve güven, sorumluluk ve hoşgörü değerlerinin hepsi bir okul topluluğunda kazandırılması gerektiğini (aktaran Zecha, 2007) ifade etmesi araştırma sonucundaki değerlerle benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda her iki okul öğrencilerinin ortak olarak ifade ettikleri birçok değer evrensel değerler olarak nitelendirilebilir.

Araştırma sonuçlarından hareketle şu öneriler getirilebilir:

Araştırmada Fransız ve Türk okulu 7. ve 8. sınıf düzeylerinde öğrenim gören öğrencilerin değer algıları araştırılmıştır. Değer kavramına ilişkin Fransız okulunun öğrencileri Türk okuluna göre daha fazla türde değer ifade etmişlerdir. Türk okulu öğrencilerinin değer çağrışımlarını daha da artırmak için öğretim programları, ders kitapları ve okul etkinlikleri daha da zenginleştirilebilir. Fransız okulunun öğrencileri evrenselcilik-doğa kategorisine ilişkin en az sıklıkla değer ifade etmişlerdir. Bu kategoriye giren değerleri geliştirmeye yönelik Fransız okulunda daha fazla çeşitli etkinlikler yapılabilir. Öğretmenler her bireyin farklı değer tercihi olabileceği düşüncesini göz önünde bulundurarak bunu eğitim ve öğretim sürecine de yansıtabilir. Program geliştirme süreçlerinde de farklı ülkelerin öğretim programlarının incelenerek, öğretim programlarının geliştirilmesi değerler eğitimi açısından çok daha fayda sağlayabilir.

Yapılacak olan diğer araştırmalarda farklı sınıf düzeylerinde farklı ülke okulları öğrencilerinin değer algılarını belirleyen araştırmalar yapılabilir. Ayrıca öğrencilerin değer algılarına etki eden unsurların neler olduğu derinlemesine araştırılabilir. Farklı ülkelerin okullarında değerlerin öğretilmesinde hangi değer öğretim yaklaşımlarının kullanıldığı farklı veri toplama teknikleri kullanılarak belirlenebilir. Farklı ülke öğrencilerinin değer algılarını belirlemek için, küçük yaş grupları öğrencileri için değer tercihleri belirleme ölçeği geliştirilebilir.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, A. (2005). *Dil-Tarih ve Coęrafya Fakóltesi öğrencilerinin değer hiyerarşileri ile İlahiyat Fakóltesi öğrencilerinin değer hiyerarşilerinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baloğlu Uğurlu, N. (2014). Important values of American and Turkish students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 55, 91-108. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1060473> adresinden erişildi.
- Begley, P. ve Leonard, P. (2005). *The values of educational administration: A book of readings*. London and NewYork: Routledge Falmer.
- Berkes, N. (2010). *Türkiye’de çağdaşlaşma* (15. bs.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Clarkson, J. (2009). What is comparative education? W. Bignold ve L. Gayton (Ed.), *Global issues and comparative education* içinde (s. 4-18). Exeter: Learning Matters.
- alışkan, H. ve Sağlam, H. İ. (2012). A study on the development of the tendency to tolerance scale and an analysis of the tendencies of primary school students to tolerance through certain variables. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(2), 1440-1445. <https://eric.ed.gov/?id=EJ987854> adresinden erişildi.
- alışkan, H. ve Karademir, . (2014). Değer yönelimleri ölçeğinin Türkçe’ye uyarlanması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), 47-68. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/302356> adresinden erişildi.
- Çalışkan, H., Sapmaz, F. ve Uzunkol, E. (2015). Value preferences of university students as predictors of life goals. *Social Indicators Research*, 124(1), 111-125. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-014-0778-4> adresinden erişildi.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum alışması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Debats, D. L. ve Bartelds, B. F. (1996). The structure of human values: a principal components analysis of the Rokeach Value Survey (RVS). http://www.dissertations.ub.rug.nl/FILES/faculties/ppsw/1996/dlhm_debats/c5 adresinden erişildi
- Demirhan İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği* (Yayımlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 255-286). Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. ve ıkılı, Y. (2008). Öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 69-91. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/302509> adresinden erişildi.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2016). *Uygulama örnekleriyle değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ergün, M. (1990). Türk eğitim sisteminin batılılaşmasını belirleyen dinamikler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 17, 453-457. <http://mustafaergun.com.tr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/Dinamikler.pdf> adresinden erişildi.
- Evin, İ. ve Kafadar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler yönünden içerik özümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293-304. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/256416> adresinden erişildi.
- Halstead, J. M. (1996). Values and values education in schools. J. M. Halstead ve M. J. Taylor (Ed.), *Values in education and education in values* içinde (s. 2-13). London: Routledge Falmer.

- Halstead, J. M. (2006). Why citizenship? why moral education? M. Halstead ve M. A. Pike (Ed.), *Citizenship and moral education: Values in action* içinde (s. 5-48). New York: Routledge.
- Haydon, G. (2007). *Values for educational leadership*. Sage Publishing.
- Huitt, W. (2004). Moral and character development. *Educational psychology interactive*. <http://www.edpsycinteractive.org/> adresinden erişildi.
- Kafadar, T, Öztürk, C. ve Katılmış, A. (2018). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi boyutunda karşılaştırılması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 154-177. <http://kefad.ahievran.edu.tr/InstitutionArchiveFiles/f44778c7-ad4a-e711-80ef-00224d68272d/d1a3a581-af4a-e711-80ef-00224d68272d/Cilt19Sayi1/c76434f1> adresinden erişildi.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal bilgiler derslerindeki bazı değerlerin kazandırılmasına yönelik bir karakter eğitimi programının geliştirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76. <http://www.turkpsikolojidergisi.com/PDF/TPD/45/04.pdf> adresinden erişildi.
- Lovat, T., Toomey, R. ve Clement, N. (2010). *International research handbook on values education and student wellbeing*. Dordrecht: Springer.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research. A guide to design and implementation* (3. bs.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage Publications.
- Oğuz, E. (2012). Views of pre-service teachers on values and value education. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(2), 1309-1325. <https://eric.ed.gov/?id=EJ987847> adresinden erişildi.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25(1), 1-65. https://www.researchgate.net/profile/Shalom_Schwartz adresinden erişildi.
- Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M. ve Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-cultural Psychology*, 32(5), 519-542. https://www.researchgate.net/profile/Shalom_Schwartz adresinden erişildi.
- Schwartz, S.H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., ... Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103, 663-688. https://www.researchgate.net/profile/Shalom_Schwartz adresinden erişildi.
- Schwartz, S. H. (2015). Basic individual values: Sources and consequences. D. Sander ve T. Brosch (Ed.), *Handbook of value* içinde (s. 63-84). Oxford: Oxford University Press.
- Paterson, R. W. K. (2010). *Values, education and the adult*. London and New York: Routledge.
- Ülken, H. Z. (2001). *Bilgi ve değer*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zecha, G. (2007). Opening the road to values education. D. N. Aspin ve J. D. Chapman (Ed.), *Values education and lifelong learning: Principles, policies, programmes* içinde (s. 48-61). Springer.